

KOMENTÁŘ KE KÁNONU: MÍSTO OBŘADU SŇATKU (KÁN. 1118)

Paolo Bianchi

KÁN. 1118

§ 1. Manželství mezi katolíky nebo mezi stranou katolickou a stranou nekatolickou pokřtěnou se uzavírá ve farním kostele; v jiném kostele nebo kapli¹ se může uzavřít s dovolením ordináře nebo faráře.

§ 2. Místní ordinář může dovolit uzavření manželství na jiném vhodném místě.

§ 3. Manželství mezi katolickou stranou a stranou nepokřtěnou se může uzavřít v kostele nebo na jiném vhodném místě.

Zdá se být účelné zmínit se v našem časopise, zabývajícím se institucionálními formami pastorační péče, o problematice týkající se manželství. Adekvátní příprava snoubenců, plodné slavení této svátosti a péče o rodinu, která skrze tuto svátost vzniká, jsou starostmi, ba přímo povinnostmi pro celé církevní společenství (srov. kán.1063). Neboť potom – protože při současné úpravě platí, že pro platnost samotného obřadu musí být respektován souhrn pravidel označovaný „kanonická forma“ (a to i když je katolickou pouze jedna ze zúčastněných stran, srov. kán.1117), jejímž stěžejním bodem je v obvyklých případech pověření tzv. kvalifikovaného svědka pro asistenci při obřadu (srov. kán. 1108 a kán. 1111-1112) – je zřejmé, že souhlas k přijetí svátosti a její liturgický obřad je nutně spojen s institucionální organizací pastorační péče Církve.

1. NĚKOLIK SLOV ÚVODEM

V tomto krátkém komentáři se zabýváme *místem* obřadu sňatku a slovo „místo“ chápeme v obecném a bezprostředním smyslu. Ne tedy, z právního hlediska, z blíže technicky určeného pohledu, jak jej uvádí například kán. 1115, vymezující jurisdikční oblast, v níž lze dle normy svátost platně uzavřít, nýbrž v běžném a konkrétním smyslu „kde“ – v jakém prostředí je, nebo není vhodné či možné konání obřadu.

Z toho neprodleně vychází dvě další úvodní upřesnění.

Na samotném místě konání obřadu, jak dokazuje norma, jíž se zabýváme, a jak také napovídá sám rozum, nezáleží platnost manželství. Poté, co byly stanoveny podstatné náležitosti pro platné uskutečnění smlouvy-svátosti (srov. kán. 1057, odst. 1), nemá místo, kde má k jejich realizaci dojít, význam pro její uskutečnění či neuskutečnění, nýbrž pouze pro její *zákonnost*.

Následkem toho náleží otázka místa obřadu sňatku spíše do *liturgické formy* manželství než do tzv. „kanonické formy“. V tomto smyslu je nový Kodex kanonického práva méně zřejmý narozdíl od předchozího; ten ve věci manželství uváděl zvláštní kapitolu nazvanou právě „Doba a místo slavení sňatku“ (VIII, kán. 1108-1109), odlišnou od kapitoly VI věnované „právní“ formě konání obřadu.

Nový Kodex naopak začleňuje ustanovení týkající se místa konání sňatku do kapitoly V v části věnované manželství, kapitoly, která pojednává především a na prvním místě o právní formě „ad validitatem“. Důvod této volby je značně praktického rázu – po zrušení kánonu o obdobích vhodných pro uzavření sňatku nechtěla Komise pro reformu legislativního znění ve věci manželství nechat kapitolu, která by se skládala pouze z jediného odstavce zákona (srov. *Communicationes* 10 (1978) 104).

2. PŘEDCHOZÍ ÚPRAVA

Aby bylo možné lépe vystihnout obsah a smysl současné úpravy, je vhodné se zmínit o úpravě předchozí. Ta byla stanovena Kodexem z roku 1917 jako všeobecná norma, protože obecné tridentské právo se k této záležitosti nijak nevyjadřovalo a protože Římské obřadní předpisy, v té době platné, obsahovaly pouze přibližné ustanovení („je vhodné, aby manželství bylo uzavíráno především – „maxime“ – v kostele“).

Úprava z roku 1917 zůstala až do nahrazení úpravou nového Kodexu (z 27. listopadu 1983) prakticky beze změny. Pokoncilní obřadní předpisy týkající se uzavírání sňatku nedaly v této věci žádné instrukce, s výjimkou zcela všeobecné pravomoci adaptování (o níž viz

čl. 18 úvodních zásad, srov. EV III, 882) vztahující se na národy, u nichž se manželské obřady ze zvyku konají v domech, a s výjimkou „rubriky“ č. 58 v kapitole III obřadních předpisů, týkající se sňatku mezi katolíkem a nepokřtěným².

Kodex z roku 1917 upravoval záležitost týkající se místa uzavírání manželství v kán. 1109.

2.1. V prvním odstavci tohoto kánonu byla uvedena ustanovení týkající se sňatku *dvou katolíků*. Ustanovení říkalo, že jejich svatba se má konat ve *farním* kostele, jemuž byla tudíž dána přednost vzhledem k jiným církevním budovám.

Jedna výjimka byla v této normě stanovena ve prospěch třech dalších kategorií bohoslužebných míst: kostelů, zřejmě ne farních (srov. kán. 1161 a násl.), veřejných kaplí, čili kaplí zřízených ku prospěchu nějakého shromáždění osob, i osob soukromých, avšak s volným přístupem všech věřících – aby mohli vejít alespoň v čase určeném pro bohoslužby (kán. 1188, odst. 1 a 2, č. 1), a poloveřejných kaplí, čili kaplí zřízených ve prospěch nějakého společenství nebo skupiny věřících, bez možnosti volného vstupu pro ostatní (*tamtéž*, č. 2). Zmíněná výjimka mohla být udělena farářem nebo místním ordinářem, přirozeně také pro nefarní kostely, veřejné a poloveřejné kaple, náležející do jejich jurisdikce.

2.2. Ve druhém odstavci byly stanoveny další dvě výjimky. Ty měly být ve světle následujícího 3. odstavce chápány tak, že se vztahují pouze ke sňatku dvou katolíků. První výjimka se týkala možnosti uzavřít manželství v *soukromých domech* (a tím spíše také v tzv. soukromých nebo rodinných kaplích, čili kaplích připojených k soukromému domu, srov. kán. 1188, odst. 2, č. 3). Udělení

této výjimky bylo vyhrazeno místnímu ordináři a podřízeno dvěma podmínkám: aby se jednalo o výjimečný případ a aby k tomu byl oprávněný a rozumný důvod. Nejznámější komentátoři Kodexu uvedené podmínky neobjasňují; jeden z nich uvádí, že „takové dovození bývá často udělováno katolickým knížatům“ (VERMEERSCH – CREUSEN, *Epitome Iuris Canonici*, II, Mechliniae-Romae 1927, 254, č. 413).

Druhá výjimka se týkala možnosti slavení sňatku v kostelech nebo kaplích připojených k *seminářům* nebo *domovům řeholních sester*. Znění normy bylo dost přísné a jevílo se spíše jako zákaz než jako výjimka. Posledně zmiňovaná výjimka mohla být udělena ordinářem za splnění těchto dvou podmínek: naléhavá nutnost a dodržení patřičné obezřetnosti. Nutnost byla shledána například ve skutečnosti, že jiný kostel (či kaple) nebyl v dosahu nebo byl nedostupný; obezřetnost byla ospravedlněna obavou – pro nás asi již méně zřejmou – z následných škod nebo nebezpečí, plynoucích z konání sňatku, pro ty, kdo v semináři nebo v domově řeholních sester bydlí (např. CAPPELLO, F., *Summa iuris canonici*, II, Řím 1962, 401, č. 413).

2.3. Třetím odstavcem kán. 1109 upravoval místo konání obřadu u tzv. smíšených manželství; obecné vyjádření normy, která předkládala svazek mezi jednou stranou katolickou a jednou „nekatolickou“, bylo chápáno v širším smyslu – byli tím rozuměni jak pokřtění, tak nepokřtění nekatolíci – takto to jednomyslně interpretovali komentátoři. Pravidlo bylo takové, že se tato manželství měla uzavírat *extra ecclesiam* bez toho, že by se rozlišoval farní či nefarní kostel. Obdobně bylo toto ustanovení aplikováno na kaple jakéhokoliv druhu. Někteří komentátoři

uváděli, že se zmíněná manželství mají uzavírat v sakristii nebo v příbytku faráře (srov. VERMEERSCH – CREUSEN, *op. cit.*, 254, č. 413). Tato norma udělovala ordináři zákonem pravomoc dát dispens, jestliže měl na základě rozvážného posouzení za to, že by z jejího dodržení vyplynuly škody větší než hodnoty, které měla norma chránit – pravděpodobně nabádat k vhodnosti ne „interkonfesních“ manželství, za účelem uchování katolické víry věřícího (a výhledově jeho potomstva), jakož i napomoci položit předpoklady – i v náboženské rovině – pro opravdové životní společenství.

3. ÚPRAVA PLATNÁ V SOUČASNOSTI

Jak již bylo řečeno, úprava platná v současnosti je obsažena v kán. 1118. O současném systematickém začlenění normy a důvodech, které jí zavdaly podnět, již bylo zmíněno v úvodu.

Tak jako jeho obdobný případ v Kodexu z roku 1917, je také tento kánon rozdělen do tří odstavců. Zamyslíme-li se nad nimi, můžeme ocenit významné legislativní inovace, kterými se úprava nového Kodexu vyznačuje.

3.1. První odstavec se věnuje obecnému ustanovení, které se týká sňatku dvou stran, jež jsou obě *pokřtěny*, i když jedna z nich je nekatolická. Co se týká místa uzavření sňatku, nevyplývá z této poslední okolnosti žádná disciplinární rozdílnost; sňatek má být normálně uzavřen ve *farním kostele*. Jaký je důvod této hluboké legislativní inovace ve vztahu k předchozí úpravě, která stanovila, že sňatek mezi katolíkem a pokřtěným nekatolíkem má být uzavírán „*extra ecclesiam*“ (vyjma rozumné obavy z „větších“ škod)? Zápisy z činnosti při normativní revizi nepodá-

vají v tomto smyslu jasné instrukce. Osobně se domníváme, že na tuto normativní inovaci mělo pozitivní vliv uvážení skutečnosti, že křest staví dvě smluvní strany do postavení společné a objektivní příslušnosti ke Kristu a pokládá základy svátostnosti jejich manželství. I místo konání svatebního obřadu má tudíž přispět ke zdůraznění teologického kvalifikování tohoto svátostného obřadu.

Po této poučné normě obecného charakteru týkající se manželství pokřtěných, z nichž jeden je katolík, uvádí též odstavec 1 tohoto kánonu první *výjimku*: možnost uzavřít sňatek v jiném kostele (ne farním) nebo v kapli. Také toto ustanovení je rozhodně inovační. Ne tolik určením autority, které přísluší udělování patřičného dovolení – faráře nebo místního ordináře, v mezích jejich kompetence, jako spíše kvůli dvěma dalším významným pohledům. Ten první se týká *typologie míst*, vzhledem k jakým může být uděleno dovolení; norma hovoří o kostelech a kaplích ve zcela obecném smyslu, aniž by dále rozlišovala, zda jsou zmiňované kaple veřejné nebo poloveřejné podle dělení předchozího Kodexu (srov. kán. 1223 CIC 1983), a také aniž by rozlišovala, zda jsou, či nikoli prvně zmiňované kaple připojené k seminářům, k domovům řeholních sester nebo jiných společenství, jež lze zařadit do typologie institutů zasvěceného života či jim podobných (společnosti apoštolského života). Komise pro kodifikaci návrh na znovuzavedení podobného vymezení dokonce zamítla (*Communicationes* 10 (1978) 103-104). Farář a místní ordinář budou moci na základě tohoto rozhodnutí zákonodárce dovolit v rámci své jurisdikce (při splnění liturgických norem týkajících se druhu obřadu, srov. Obřadní předpisy pro manželství – Úvod, č. 7-8, v EV III, 871-872) uzavře-

ní sňatku v jakémkoliv kostele, také v nefarním nebo v kapli, přičemž obě místa mohou být eventuálně spojena s domovy řeholních sester nebo jim podobnými. Při uplatňování této pravomoci, která jim byla udělena všeobecným nařízením, budou muset mít faráři a místní ordináři samozřejmě na paměti místní diecézní zákony, které norma Kodexu neruší (srov. kán. 20).

Druhý inovativní pohled v zákoně týkajícím se omezující možnosti vzhledem k obecnému ustanovení ohledně místa uzavření sňatku dvou pokřtěných, souvisí s *kritérii hodnocení*, které musí předcházet rozhodnutí kompetentní autority o udělení výjimky. Tato inovace v jistém smyslu vyplývá z výše komentované inovace týkající se typologie posvátných míst, na kterých může být uzavření sňatku povoleno. Na základě toho, že byla taková místa homologována, a ve vztahu k tomu, že je snadné udělit dovolení, jsou i podmínky pro udělení zmíněného dovolení homologovány ve smyslu ne výjimečné potřeby nebo požadavku obezřetnosti. Po poskytovateli není požadováno překročit opatrnost, kterou je třeba při obdobných rozhodnutích pastoračního rázu obvykle mít. Avšak nelze přestat respektovat vnitřní pastorační rozměr nařízení Kodexu upřednostňující farní kostel.

3.2. Druhý odstavec kán. 1118 obsahuje *další výjimku*, uplatnitelnou na sňatek dvou pokřtěných účastníků, z nichž alespoň jeden je katolík. Že se tato nová výjimka může uplatnit na tuto určitou skutkovou podstatu, se usuzuje z celkového uvážení znění kánonu. Obsah této druhé výjimky se týká možnosti uzavření manželství na *vhodném místě*, kterým přirozeně není farní či nefarní

kostel nebo kaple jakéhokoliv typu. Co se má rozumět „vhodným místem“, může být názorně ukázáno. Především je na místě vzít v úvahu tzv. „soukromé kaple“, definované v kán. 1226, které odpovídají soukromým či rodinným kaplím uvedeným v předchozím Kodexu; na druhém místě také soukromé domy. K této věci je třeba připomenout, že Komise pro revizi Kodexu pokládala za nadbytečné vložit do odstavce tohoto kánonu zmínku o soukromých domech, protože považovala obecné označení „vhodné místo“ za dostatečné (*Communicationes* 10 (1978) 104). Tyto dvě zmíněné možnosti, které vyplynuly z uvážení předchozí úpravy a z činnosti normativní revize, zjevně nejsou jedinými, jež lze identifikovat jako „vhodné místo“. V této souvislosti si dovoluujeme uvést jednu úvahu. Norma mluví o *vhodném* místě; jaké je kritérium pro stanovení zmíněné vhodnosti? Podle našeho názoru musí uvážení objektivního svátostného rázu uzavírání sňatku převažovat nad subjektivnějšími důvody afektivní nebo přímo, abychom tak řekli, „folkloristické“ povahy ze strany snoubenců připravujících se na sňatek. Je starostí místního ordináře – do jehož pravomoci náleží udělování případného dovolení – pomáhat věřícím rozhodnout se na základě křesťansky vyrovnaného úsudku a v případě potřeby vlastní požadavky přehodnotit.

3.3. Ve třetím odstavci kánonu se ve věci místa uzavření sňatku upravuje případ manželství mezi jednou stranou *katolicky pokřtěnou* a jednou *nepokřtěnou*. Tato norma neuvádí ustanovení, jež by bylo formálním předpisem, nýbrž dává *možnost*. Obsah této možnosti je také hluboce inovativní vzhledem k úpravě předchozího Kodexu, která předpisovala, aby se taková manželství uzavírala „extra ecclesiam“, a uvádí do latinské-

ho Kodexu ustanovení obsažené již v liturgické rubrice citované v poznámce 1, podle které se taková manželství mohou uzavírat buď v kostele anebo na jiném vhodném místě. Také v tomto případě bychom se mohli ptát na důvod této radikální normativní změny. Takový důvod nemůže být přirozeně stejný jako ten, který je uvedený pro případ sňatku mezi katolíkem a pokřtěným nekatolíkem; sňatek mezi katolíkem a nepokřtěným totiž není svátostný. Na základě této nové úpravy je tedy pravděpodobně více doceňována jistá „přirozená posvátnost“ sňatku a samotného svatebního obřadu.

Při srovnání s předchozími odstavci kánonu může norma, kterou analyzujeme, budít dojem menší přesnosti; skutečně je zde ohledně místa obřadu sňatku poněkud obecné ustanovení („kostel nebo jiné vhodné místo“) a není určeno, jaké autoritě přísluší usměrňovat výkon možnosti stanovené zákonem. Záписy z kontrolních prací na Kodexu k vyřešení zmíněných otázek neposkytují údaje; proto je třeba to učinit na základě obecných pravidel výkladu legislativního znění.

Pokud jde o přímé *stanovení místa* konání sňatku, musíme si uvědomit, že norma projevuje úmysl zákonodárce nedávat v této skutkové podstatě závazné nařízení, ale poskytnout adresátovi zmíněné normy širokou možnost volby ohledně místa uzavření manželství. Proto je třeba se domnívat, že tentýž zákonodárce chtěl nechat výčet alternativ této volby co možná nejvíce neurčený. Na základě této úvahy bychom mohli znění kánonu následně pokládat za nadbytečné, neboť pro vyjádření takové vůle by zákonodárci stačilo říci, že sňatek katolíka s nepokřtěným se může uzavřít na jakémkoliv vhodném místě. Je ovšem potřeba k této věci podotknout, že,

je-li pravda, že norma má na zřeteli nejvyšší míru možnosti ve vykonávání udělené pravomoci, zavádí na druhé straně jako výslovně inovativní prvek uvedenou možnost uzavřít sňatek mezi katolíkem a nepokřtěným v kostele, farním či nefarním. Proto tuto formulaci nelze považovat za nadbytečnou, nýbrž směřující k upřesnění jedné z alternativ v dosahu možných rozhodnutí, která by jinak mohla být také vzhledem ke znění předchozího ustanovení považována za pochybnou.

Pokud jde o druhou otázku, to znamená tu, která se týká autority, do jejíž pravomoci přísluší usměrnění rozhodnutí věřících v této výjimečné skutkové podstatě, zdá se nám, že by měla být řešena ve světle principu analogie vzhledem k podobnému zákonu, který upravuje případ sňatku mezi dvěma pokřtěnými (kán. 1118, odst. 1 a 2). Na základě toho bude v případě přání snoubenců uzavřít sňatek v kostele (a obdobně také v kapli) dovolení udělováno farářem, do jehož kompetence daný kostel či kaple náleží; pokud volba snoubenců padne na jiné „vhodné místo“, bude dovolení k uzavření sňatku požadováno od kompetentního ordináře a může být užitečně připojit ho k nezbytné žádosti o dispens od „rozdílnosti vyznání“ (srov. kán. 1078, odst. 1 a 1086).

4. ZÁVĚR

Analýza, kterou jsme učinili, nám umožnila prokázat významný legislativní vývoj formál-

ně vymezený v novém Kodexu kanonického práva, i když se týká normy, která je součástí pozitivního církevního práva a nemá primární důležitost. Tento vývoj je možný shrnout následujícími poznámkami:

4.1. Udělení větší *svobody* volby věřícím ve výkonu jejich práva na manželství chrání vhodnou možnost (dosvědčenou předpisem) uzavírat svátostná manželství ve farním kostele, základním místě společenství, uprostřed objektivně kvalifikujících prvků z hlediska křesťanského života (Služba, Slovo, Eucharistie), a stejně tak chrání „vhodnost“, kterou má zvolené místo mít vzhledem k povaze aktu – jak náboženské, tak lidské – který se slaví;

4.2. Větší, abychom tak řekli, *ekumenická* pozornost vycházející z uvážení svátostného rázu i sňatku dvou pokřtěných, z nichž jeden není katolík, a stejně tak náboženského a „posvátného“ rozměru sňatku katolíka s nepokřtěným (a to na objektivní úrovni, nezávisle na současném vědomí, které mají smluvní strany), a tedy z uvážení, které inovuje úpravu, protože předepisuje, že je regulérní uzavírat manželství dvou pokřtěných snoubenců ve farním kostele, a protože dává možnost učinit tak v kostele i v případě, kdy jedna ze smluvních stran není pokřtěná.

*Z italského originálu přeložila
Bc. Markéta Letfusová*

Přeloženo z: Bianchi Paolo, *Commento a un canone: il luogo della celebrazione del matrimonio* (c. 1118), časopis *Quaderni di diritto canonico*, Milano, Budapest 1989, s. 188-196. nakl.: Editrice Ancora

Poznámky

1 Výraz „kaple“ je zde třeba chápat v širším slova smyslu – jako jakékoliv místo odlišné od kostela, avšak rovněž určené k modlitbě; italský originál uvádí výraz „oratorio“, který slovník překládá „modlitebna“, „oratoř“; pozn. překl.

2 CEI, *Svátost manželství. Římské obřadní předpisy*, Řím 1975. Zmíněná rubrika říká: «Jestliže se uzavírá manželství mezi katolíkem a nepokřtěným (ať už se jedná o katechumena nebo křesťana), obřad se koná v kostele nebo na jiném vhodném místě (...)».

Paolo Bianchi (1954 Miláno), profesor na Papežské gregoriánské univerzitě a Papežské univerzitě svatého kříže v Římě. Soudní vikář Diecézního církevního soudu v Lombardu.